Davlat xaridlarida raqobatga zid harakatlarning huquqiy tahlili va ularning oldini olish mexanizmlari

Davlat xaridlari tizimi davlat byudjeti mablag‘laridan maqsadli va samarali foydalanishni ta’minlash, tadbirkorlik sub’ektlari o‘rtasida teng raqobat muhitini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Biroq, davlat xaridlari jarayonida raqobatga zid harakatlarning sodir etilishi ushbu sohada ochiqlik va adolat tamoyillariga jiddiy putur yetkazadi.

Shu bois, davlat xaridlarida raqobatga zid harakatlarning huquqiy tahlili va ularni bartaraf etish masalasi dolzarb hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasining 2023-yil 3-iyulda qabul qilingan “Raqobat to‘g‘risida”gi Qonuniga muvofiq, raqobatga zid harakatlar deganda bozorda raqobatni cheklash yoki yo‘q qilishga qaratilgan kelishuvlar, kelishilgan harakatlar hamda ustun mavqeni suiiste’mol qilish holatlari tushuniladi.

Shuningdek, “Davlat xaridlari to‘g‘risida”gi Qonunda davlat xaridlarining ochiqlik, oshkoralik va tenglik prinsiplari mustahkamlangan bo‘lib, mazkur prinsiplarga zid har qanday harakat qonun buzilishi hisoblanadi.

Davlat xaridlari amaliyotida quyidagi raqobatga zid harakatlar ko‘p uchraydi:

- Kartel kelishuvlari – tender ishtirokchilarining oldindan kelishib, narxlarni sun’iy oshirishi yoki g‘olibni belgilab olishi;
- Texnik topshiriqlarni manipulyatsiya qilish – tender hujjatlarining ma’lum bir ishtirokchi manfaatiga moslab tuzilishi;
- Asossiz cheklovlar qo‘yish – tajriba, litsenziya yoki moliyaviy talablar orqali raqobatni sun’iy ravishda cheklash;
- Ma’lumotlarni yashirish yoki noto‘g‘ri axborot taqdim etish – xarid jarayoni shaffofligini buzish.

Ushbu holatlar davlat xaridlarida sog‘lom raqobat muhitining shakllanishiga to‘sqinlik qiladi.

Davlat xaridlarida raqobatga zid harakatlar sodir etilishi natijasida davlat byudjeti mablag‘larining samarasiz sarflanishi, tovar va xizmatlar sifati pasayishi hamda tadbirkorlik sub’ektlarining davlat institutlariga bo‘lgan ishonchi susayishi kuzatiladi. Shuningdek, bunday holatlar korrupsiyaviy omillarning kuchayishiga olib keladi.

“Raqobat to‘g‘risida”gi Qonunga muvofiq, raqobat qonunchiligini buzgan shaxslarga nisbatan moliyaviy jarimalar va boshqa huquqiy javobgarlik choralari qo‘llanilishi belgilangan.

Ilmiy tahlillar va amaliyot shuni ko‘rsatadiki, davlat xaridlarida raqobatni ta’minlash uchun quyidagi chora-tadbirlar muhim ahamiyatga ega:

- xarid jarayonlarini to‘liq raqamlashtirish va elektron platformalar orqali o‘tkazish;
- buyurtmachilar va ishtirokchilarda monopoliyaga qarshi komplaens tizimlarini joriy etish;
- raqobatni rivojlantirish bo‘yicha vakolatli organning nazorat vakolatlarini kuchaytirish;
- mas’ul xodimlarning huquqiy savodxonligini oshirish;
- jamoatchilik va ommaviy axborot vositalari orqali ochiq nazoratni ta’minlash.

Xulosa qilib aytganda, davlat xaridlarida raqobatga zid harakatlarning oldini olish iqtisodiy samaradorlik, qonun ustuvorligi va jamoat manfaatlarini himoya qilishning muhim sharti hisoblanadi. Raqobat va davlat xaridlari to‘g‘risidagi qonunchilik normalariga qat’iy rioya etish hamda zamonaviy nazorat mexanizmlarini joriy etish orqali mazkur sohada sog‘lom raqobat muhitini ta’minlash mumkin.

Monopoliyaga qarshi komplaens tizimi bo‘yicha mas’ul shaxs ***O.E. Umurzakov***

07-04-2025-yil